

"תודיענו אורח חיים"

"לשעבר – תורה נתתי בכם, לעתיד – חיים אני נותן לכם" (שמונה קבצים)

ראשית דבר:

במאמר זה ברצוני להאיר את ההבחנה כי תורתו של הרב ודמותו הם בבחינת "מים קרים לנפש עייפה" וכי **הרב הטמיע בכל אחד משיעוריו משנה סדורה ומסרים מלאי חוסן פרטי ולאומי כאחד**. ללימודי ייעוץ חינוכי ולאחר מכן לימודי טיפול משפחתי וזוגי הגעתי רק לאחר מספר שנים בהן גרנו סמוך לרב ולמדנו מתורתו והנהגותיו. כך, שהמפגש עם התיאוריות השונות אודות נפש האדם והחתיירה לריפוי, חוסן ומשמעות בחיים - לא היה זר לי כלל וכלל. במהלך הלימודים כאילו יכולתי לשמוע שוב ושוב את קולו של הרב קורא בקול "כי עת צרה היא ליעקב וממנה יושע" או "קמעא קמעא", כאילו ראיתי בעיני רוחי את ר' עקיבא שאיננו מתייאש ואת אברהם אבינו בפרשת העקידה מתהלכים ביננו ונוסכים גודל ועוצמה בנו תלמידיהם. במהלך לימוד בספרי הרב חוזרים שוב ושוב יסודות משיבי נפש של חוסן ואמונה מתוך חיבור למושגים של נצח, סגוריה על ישראל וכמיהה לגאולתם.

"נתתי את תורתי בקרבם ועל לוח לבם אכתבנה":

תורתו, משנתו החינוכית, אורחותיו ותחנות חיו של מו"ר הרב דרוקמן זצ"ל הטביעו חותמם על פני דור שלם - תלמידיו ותלמידי תלמידיו. **מתוך רוח גדולה ועיניים מלאות אמונה רומם רבנו שוב ושוב את מבטנו הכללי והפרטי מ"הכאן ועכשיו" לראייה של נצח ישראל הנושאת בחובה עבר הווה ועתיד גם יחד וחיבור עמוק לכלל ישראל ולתכנית האלוקית המתקדמת "קמעא קמעא" לקראת גאולתנו השלימה.**

הרב בשיעוריו, בהנהגותיו ובמסרים שחזר עליהם שוב ושוב בבחינת "הוא היה אומר" נטע בציבור שלם של תלמידיו ותלמידי תלמידיו **בניין רוחני אדיר מלא חוסן אישי ולאומי מתוך תודעת חיים של "הנני" לכל משימה ולכל שליחות** בין אם נעלה ובין אם לקשה ביותר. הרב שהיה מחנך דגול שזר כחוט בכל שיעוריו ערכים חינוכיים מלאי אמונה וחוסן שנועדו לסייע לאדם לעשותו טוב וישר, להורות לו דרכי מוסר ולהביאו לשלמות נפשית ורוחנית (הקדמה לאבות לבנים).

יחסו של מו"ר לאתגרים שונים - פרטיים וכלליים כאחד, נבע תמיד מתוך אמונה שתהליך הגאולה יושלם צעד צעד, "קמעא קמעא", בתהליך שאיננו נסוג אחור. ואף על-פי שהחושך עלול להיות מעיק ומכאיב ובדרך עשויות להיות ירידות, עיכובים וסיבוכים - **בעיניים של אמונה רואים כי "המאורעות כולם אינם מקריים וכי אין בקשיים ובעיכובים ואפילו בסימני השאלה הצצים מידי פעם לעמעם בכהוא זה את הביטחון בהמשך התממשות התכנית האלוקית שיעדה הסופי הוא הגאולה השלימה, הטוב השלם"**.

הרב בשיעוריו הדגיש שוב ושוב כי יש הבדל עצום בין ראייה אנושית אשר מתמקדת באופן טבעי בהווה, במציאות הגלויה לנגד עיננו, וכתוצאה מכך עשויה להביא לבלבול ובהלה מן המהמורות המופיעות בדרך. לבין ראייה אמונית רחבה שלימה ומקיפה אשר מסתכלת על המציאות בפרספקטיבה של נצח, מתוך סגנון הסברי* חדור אמונה ש"כל דעביד רחמנא לטב עביד" ושמכל

צרה תצמח ישועה - ונכון הדבר בסוגיות של הפרט ובסוגיות של הכלל גם יחד. הרב היה חוזר בשיעוריו השונים "טיפה ועוד טיפה" על ההבנה כי אין מקום לייאוש כלל ו"גם אם באה על האדם פורענות, אל יבוא לייאוש ממנה, אל ישבר! בטח בה' שעוד יבואו ימים טובים עוד תזרח השמש עליך" (אבות לבנים א', 174) וכי גם ברגעים קשים בהם אנו זועקים ממעמקי לב לישועת ה' אנו מקדימים ואומרים בביטחון "כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב" (תהילים צ"ד).

על-מנת להתמודד עם אתגרים הן בהיבט הכללי והן בהיבט האישי, קרא הרב בכל הזדמנות - להוסיף טוב! מתוך הבנה ש"חושך לא מגרשים במקלות אלא על ידי הוספת אור". מתוך הפנמה של תורת מורו ורבו הראי"ה זצ"ל שעל-מנת להתמודד עם קושי - רשעה, כפירה, בערות - לא כדאי לשקוע בתוכו, לקבול אודותיו, להיאבק חזיתית כנגד הרע. אלא, להוסיף טוב, להוסיף בנין, להוסיף צדק אמונה וחכמה ועל ידי גילוי קדושה תסתלק הטומאה מאליה.

מאבק מול השלילה והקושי צריך להתנהל בהוספת חיוב, "חושך ניתן לגרש רק באמצעות ריבוי אור ואפילו מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך קל וחומר כאשר מדובר בהרבה אור" (קמעא קמעא, 134).

תחנות חייו של הרב - "מעשה אבות סימן לבנים":

ביום הולדתו ה-60 של הרב התבטא עליו הרב נריה לאחר שברך "ברוך שעשה לנו נס באדם הזה" כי הוא "פלא אדם" וכן, כי הוא דוגמת מופת "לאדם שעשה את עצמו בעשר אצבעותיו". שני תיאורים אלה מעצימים את השילוב הכל-כך מפעים של הרב בין דמות מופת אליה נושאים תלמידיו עיניים לבין ההנגשה להמון הרב את השאיפה לגודל ואת האמון כי כל אחד ואחד יכול לומר הנני ולבחור לרומם את חיי. גם בהנהגותיו החינוכיות היה הרב ידוע באמונו בכל אדם, בכל תלמיד ותלמיד וביכולת של כל אדם להתרומם גם מן המצבים הקשים ביותר בבחינת "הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה".

סיפור חייו של הרב היה שזור בסיפורה של מדינת ישראל שעליה אמר כי הוא "רואה את עצמו כחלק בלתי נפרד ממנה", הרב ששרד את השואה והגיע לארץ כילד, לבדו, למוסד עליה, הרב שיצא כנער לסייע לפרנסת המשפחה והחל להעמיק בלימוד התורה בגיל מאוחר יחסית, הרב שכמעט ואיבד את חייו מספר פעמים, הרב שידע מאבקים על ארץ ישראל וידע מהמורות פוליטיות ואתגרים למיניהם - לא חדל מלדרוש מעצמו תחילה ובהמשך לחנך את תלמידיו להופיע את האור האלוקי ולהוסיף טוב היכן שאפשר על אף המורכבויות.

הרב שהיה אדם שטרם ש"היה אומר" - "הוא היה" בעצמו, כל כולו, החייה את אבות האומה ואת הדרכות חז"ל בתורתו ובהליכותיו. בשיעוריו הרבים העביר הרב מסרים מלאים בדרכי יושר ואמת, המכוונים לאדם הפרטי, וכן לאומה הישראלית ולאנושות כולה.

ייעודו הגדול של עם ישראל:

משנתו, המבוססת על לימוד תורה מעמיק, הקדימה את התנועות הפסיכולוגיות החותרות לחשיבה חיובית. גישות אלה שנכנסות תחת המטריה הרחבה של ה"פסיכולוגיה החיובית" ביקשו

*סגנון הסברי - האופן שבו האדם חושב על הסיבות לדברים, הרגלי חשיבה בנוגע לסיבות.

לשנות את הדגש בתחום בריאות הנפש מהתמקדות בפתולוגיה ובהיבטים שליליים של החוויה האנושית, להתמקדות בצורך הטבעי של האדם לצמוח ולהגשים את יכולותיו בעולם, מתוך אמונה כי האדם טוב ביסודו. ויקטור פרנקל בספרו האדם מחפש משמעות מבסס את ההנחה כי בכוח של האדם להתגבר על קשיים ואתגרים ולהתמודד עם מאורעות חייו על-ידי הענקת משמעות לחיים. בהקשר זה, מציין מרטין סליגמן בספריו אודות משמעות החיים: "ככל שאדם מזדהה עם ישות גדולה יותר, כך יחוש שיש משמעות רבה יותר לחייו" (ילדות אופטימית). גישה זו מתיישבת באופן בולט במיוחד בתורתו של מו"ר כי "חיים שניתנו במתנה צריך לעשות איתם משהו", משהו לטובת הכלל. וכן, עם הדגשתו כי כל אדם באשר הוא קיבל את חייו במתנה לפחות פעם אחת ועל-כן כל אדם נדרש לומר הנני כפי כוחו וכפי יכולותיו לכל משימה שהיא. בנוסף, **הרב בשיעוריו מרחיב את סוגיית הייעוד האישי לייעוד לאומי הכולל בתוכו את הפרטים כולם בהופעת אור ה' לכל באי עולם:** "עצם קיומנו הפיזי והרוחני, המקום אותו אנו תופסים באנושות והשפעתנו הכבירה עליו, הקשר הייחודי ביננו לבין ארצנו – שלושת צדדי ייחודו המופלא והעל טבעי של עם ישראל, צריכים לפקוח את עיננו כיצד עובדת קיומנו איננה מקרית כלל. **מציאות עם ישראל קשורה לייעוד הגדול שלו – להאיר באור ה' לכל באי עולם, להביא לאנושות כולה את הטוב השלם והאושר האמיתי והשלום האמיתי**" (לזמן הזה, נצח ישראל).

תורת ארץ ישראל – תורת הכלל:

נקודת חוסן נוספת שניתן להצביע עליה בתורתו של הרב היא השייכות לכלל, חסידויות וזרמים שונים מתייחסים להתמודדויות של הפרט בעולמו של הקב"ה. אולם, **היחס למאורעות של הפרט מתוך שייכות לכלל ישראל** התחדשה בתורתו של מרן הרב קוק זצ"ל וקיבלה הארה ודגשים נוספים בשיעוריו של מו"ר הרב דרוקמן. החסידות עוסקת בתיקון האדם הפרטי, בבניין היחיד, ולעומתה תורת הרב קוק עוסקת בתיקון האומה, בבניית האומה הישראלית, תורת הכלל. (הרב אבינר – "ההבדל בין הרב קוק לבין החסידות"). **הכלל איננו אוסף של פרטים, אלא מהות בפני עצמה ממנה יונקים הפרטים את חיותם ואת תוכנם האמיתי ועל ידי אותם פרטים מתגלה הכלל. ההבנה כי האדם הפרטי הוא חלק מתמונה רחבה יותר, עם נצחי, מהווה חיזוק לתודעת שייכות ואחריות ומושכת את הפרט מעלה מעלה מתוך שותפות "לגאולת האנושות כולה, העולם כולו - לטוב ולאשר של כל באי עולם"** (לזמן הזה, היינו כחולמים). בהקשר זה, לעולם כאשר נשאל הרב בסוגיות כגון שירות צבאי, תעסוקה, מקום מגורים וכדו' תשובתו לתלמידיו הייתה אחת – היכן תוכל לתרום יותר לקידומו של עם ישראל? ומאליו היו ההתלבטויות והאתגרים מתגמדים נוכח המשימה והחיבור לשליחות הגדולה. בנוסף, כאשר הגיעו אל הרב להיוועצויות שונות, היה הרב מדריך את האדם הפרטי לפעול למען הכלל. אל מול תחושות של ריק וחסרון, בפרודוקטיביות ונתינה לכלל ישראל גם הפרט מתמלא כוחות, חדות עשייה ומשמעות.

משמעות אינה נוצרת בתוך ואקום - נתינה לאחרים, קבלת תמיכה ותחושת שייכות נמצאו כמחזקים תחושת משמעות וחוסן ("בטיפולנט", משמעות החיים). אחד ההיבטים המשמעותיים ביותר לאדם בשעת משבר היא תחושת השייכות - תחושת הערבות ההדדית. ככל שגוברת האמונה של האדם כי רק הוא חשוב, וככל שגוברת האמונה בכך שמטרותיו, הצלחותיו והנאותיו הן חשובות ביותר, כך צפוי הפרט לסבול יותר ברגעי כישלון (סליגמן, ילדות אופטימית). אולם, כאשר הפרט שייך וקשור לכלל ומכוון אל עבר מטרה רחבה ונעלה יותר הוא נכון להתמודד עם אתגרים כפי שאמר ניטשה: "מי שיש לו למה - יוכל וודאי לסבול כל איך".

בהיבט זה חזר הרב שוב ושוב על יסודות עמוקים אלה של חיבור לכלל ישראל ולאמת הגדולה כי "עם הנצח לא מפחד מדרך ארוכה". וכשם שהאומה איננה חוששת מדרך ארוכה כך גם האדם הפרטי המחובר בכל נימי נפשו לאומה, יונק את חיותו ממנה ופועל ללא לאות לטובתה.

הנני לעשות רצונך:

בשביל מה קיים העולם? העולם קיים כדי לעשות טוב! האדם קיים כדי לעשות טוב. אנו חיים מפני שאנו צריכים לעשות טוב – להיטיב. פעמים רבות כל כך התבטא הרב בביטויים מעין אלה מתוך תפיסת שליחות גדולה ונכונות להירתם לכל משימה שתוסיף טוב בעם ישראל. מחקרים מצאו כי תחושת השליחות מהווה אף היא דרך התמודדות עם אתגרים לפי שהיא מחזקת את תחושת המסוגלות העצמית ונותנת טעם לקשיים ולמורכבויות השונות. **הרב חזר והדגיש כי כל החיים צריכים להיות שליחות, ובכל מה שהאדם עושה הוא צריך לחוש שהוא שליח ולעשות כפי יכולתו** מתוך תפיסה שאין אנו "בני חורין להיבטל ממנה". הרב הביא בשיעוריו שוב ושוב את גדולתו של ר' עקיבא שהחל ללמוד קרוא וכתוב בגיל ארבעים! ועל-אף האסון הגדול שפקד אותו הוא איננו מתייאש ומעמיד חמישה תלמידים שמילאו את הארץ תורה. **הרב דחף את תלמידיו ואת הציבור כולו – מבוגרים ובני נוער לפעול לקידומו של עם ישראל, להפשיל שרוולים ולומר הנני לכל מה שידרש מתוך אמונה כי "אני ואתה נשנה את עולם".** מתוך אותה תחושת שליחות הרב הסתובב ומסר את שיעוריו בכל מקום ולכל קהל והיה מעורה עד ימיו האחרונים בהנהגת עשרות אלפי חניכים בתנועת הנוער בני-עקיבא. כמו כן, הרב שלח את תלמידיו לכל משימה שהגיעה לפתחו – לחזק ישיבות, להעביר סמינריונים לנוער, לקרב רחוקים, להפיץ את אור התורה ולהשלים מניינים בצה"ל ובקיבוצים ועוד. הרב דחף את תלמידיו להשתלב בכל תחומי החיים – צה"ל, תקשורת, רפואה ועוד ולהוסיף אור וטוב מתוך תודעת שליחות והארת הקודש בכל תחומי החיים. ה'הרב בשיעוריו הביא את דברי הר' מקוצק השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם – לעשות מהם שמים". למשימה זו קרא הרב - להפוך ארץ לשמיים מתוך תודעת חיים עמוקה של הנני .

היחס לקשיים – "עת צרה היא ליעקב וממנה יושע":

מקובלנו ממרן הראי"ה כי דורנו דור נפלא וכי אור וחושך משמשים בו בערבוביא (מאמר הדור). לא פעם הביא מו"ר הרב דרוקמן את דברי הגאון מוילנא בקול התור: "לדעת מראש כי בעקבות משיחא מכל צרה יוצאת ישועה והישועה באה מתוך צרה. חלילה לנו לסגת אחור במשהו, אם יהיה חס ושלום איזה קושי, איזה מכשלה בדרך עבודתנו. ולהיות בטוחים, כי דווקא ממנה יעקב יושע ומן המיצר נגיע למרחביה". המשמעות המעשית לגבינו נהג הרב להוסיף היא "שאסור להתייאש מהצרות שפוקדות אותנו. אין להיבהל מקשיים, סיבוכים ואפילו ייסורים, לפי שעל ידי כל אלה בוקע אורו של משיח". הרב בשיעוריו הרבים הדגיש כי כישלון יכול להוביל את האדם לייאוש אך גם לצמיחה, להתרסקות אך גם לתקומה אופן תגובתו של האדם מושפע מהיחס לכישלון ומההתעקשות האיתנה לא להיכנע לו ולא להתייאש ממנו (הגלות והגאולה, כי תשא). קומה נוספת ביחס לקשיים, היא ההבנה שלעיתים מה שבתחילה נראה רע יכול להתברר עם הזמן כטוב גדול וגם כשנראה שה' רחוק ממנו מצד האמת הוא קרוב, משגיח ומגן ולעולם לא יטוש עמו (לזמן הזה, "משנכנס אדר מרבין בשמחה"). צריך סבלנות, אמונה ואורך רוח לפקוח עיניים

ולראות את ההשגחה העליונה המנהלת את המציאות וגם אם לעיתים לא ניתן לראות זאת צריך לדעת שזוהי האמת.

הרב שהיה מעורב בדעת עם הבריות והיה שותף לתחומי חינוך והנהגה רבים לאורך השנים הכיר בקשיים ובמורכבויות וידע לזעוק ולפעול לתקן כאשר היה צורך בכך. אולם, הוא היה חוזר ומדגיש כי הקשיים כולם הם חלק מתהליך רחב שמגמתו הכללית היא לטובה – לכיוון הטובה, וכי חלק מתהליך הגאולה כולל את הירידות הללו שהן בבחינת זיכוד והכנה להמשך הדרך העולה בית-אל. ניכר כי אדם ואומה השואבים כוחות להתחזק בה' אלו קיניו מתמלאים עוז ומסוגלות לעמוד בייסורים של הפרט ושל הכלל. יסודות אלה מתיישבים אף הם עם התפיסה שבעוד שאנשים לא יכולים לשלוט על נסיבות חייהם, הם יכולים לבחור את תגובתם לאותן נסיבות ואת הפרשנות והעמדה הנפשית כלפי סבל וקושי. סבל יכול לעבור טרנספורמציה לחוויה משמעותית אם רואים בו הזדמנות לצמיחה ולהתפתחות אישית (עירון, תשפ"ג). "מציאות מורכבת עלולה להחליש ואף לייאש אותנו – מתי סוף סוף נזכה להגיע אל המנוחה והנחלה? אולם, אדרבה, הייאוש והאור הם ניגוד מוחלט. המציאות איננה צריכה לייאש אותנו אלא לרתום אותנו להתאמץ" (בחיל ובכח 70) בבחינת "שבע יפול צדיק וקם".

בהקשרים שונים נהג הרב להביא את המדרש על הפסוק: "אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחושך ה' אור לי" (מיכה ז') כי אילולא שנפלתי לא קמתי ואילולא שישבתי בחושך לא היה אור לי. "כדי להגיע לתקומה גדולה ומשוכללת יותר מהמציאות הישנה, יש לעיתים צורך בנפילה ובישיבה בחושך, כתוצאה מנפילה עשויים להגיע למקום מרומם יותר למדרגה גבוהה יותר" (לזמן הזה, "התעניות יהפכו לימים טובים").

נקודה נוספת שהאיר הרב, היא ההבנה שלעיתים דווקא בעת חיסרון האדם לומד להעריך ולהודות על הקיים "לעיתים דווקא נפילה היא המקור לצמיחה ועלייה... רק כאשר אדם מאבד לזמן מה את מעמדו הראשון, הוא לומד להכיר בערכם של דברים הנראים לו ברורים ופשוטים" (לזמן הזה, "משואה לתקומה").

הבחירה של האדם לא לשקוע בייאוש ולקום מעפר שוב ושוב נשענת על ההבנה שכישלונות הם חלק מהחיים וגם אם איננו מזמנים אותם לכתחילה, טמונה בהם טובה והזדמנות לצמיחה. מתוך הכרת תודה על הטוב שקיים על אף הקושי ומתוך הסקת מסקנות ולמידה להמשך יכול האדם להתקדם קדימה בחייו ולהמשיך לפעול חרף הקשיים.

היחס לנסיגות – "קמעא קמעא":

הרב ביחסו לנסיגות הטמיע "קוד" מוכר לתלמידיו ואשר הפך בערבות הימים גם לספרו הראשון שיצא לאור – "קמעא קמעא". הרב מתבסס על הסיפור בתלמוד הירושלמי (ברכות א, א) אודות חכמים שהילכו בדרך לפנות בוקר וראו איילת השחר שבקע אורה והמשילו גאולתם של ישראל להופעת אור השחר. הרב ראה בהשוואה זו מספר משמעויות: א. הגאולה, התיקון, הינו תהליך איטי ולא הופעה פתאומית. ב. כשם שבתהליך הופעת אור השחר טרם מבחינים כולם באור העולה כך גם לגבי תהליכי הגאולה ג. קודם הפצעת האור הראשון שורר החושך הנורא ביותר (קמעא קמעא עמוד 13). יסודות אלה, אותם הדגיש הרב בשיעוריו שוב ושוב נכונים לגבי כל תהליך שהוא אצל הפרט והכלל גם יחד. הצמיחה, תהליכים חינוכיים - הם תהליכים איטיים, בתחילת תהליך

הצמיחה האדם המביט איננו רואה דבר על אף שתהליך הצמיחה כבר החל מתחת לפני השטח וכי רק לאחר ריקבון הזרע - צמיחה חדשה מתחילה.

הביטוי "קמעא קמעא" נושא בחובו מסרים גדולים של אמונה, אורך רוח לתהליכים ויכולת לקחת נשימה עמוקה אל מול אתגרי החיים הן ביחס לכלל והן ביחס לפרט. הקב"ה "מחזיר שכינתו לציון" ו"מצמיח קרן ישועה" בהווה - גם אם איננו מבינים ורואים הכל על פני השטח. באור הזריחה העולה לאיטו מעורבבים אור וחושך אולם "כל מה שהיא הולכת - היא רבה והולכת". הירידות הן חלק מובנה בתהליך גאולתם של ישראל וגם אצל הפרט נסיגות הן פתח להתקדמות, ללמידה - ירידה בכוחה להוביל לעליה גדולה צמיחה והתחדשות.

היחס לטעויות – "תשובה קדמה לעולם":

ככלל, כל אדם מעדיף לחיות בתחושת "שמחה תמיד" ולהימנע ככל האפשר מצער ועצבות. כאשר אדם פוגש חסרונות בעצמו או בחייו הוא עשוי להתמלא צער, בושה וייאוש שמובילים לדילול הכוחות ו"קיצוץ הכנפיים". אולם, הבנה נכונה של צער התשובה מובילה את האדם דווקא לשמחה גדולה. ראשית מחדד הרב בשיעוריו כי **לא תתכן מציאות של רע גמור ללא צדדים של טוב** היבט אשר מתכתב עם התיאוריות אודות החשיבות להימנע מהכללת יתר וקביעת עובדות כוללניות וגורפות. בנוסף, הרב מביא בשיעוריו את העיקרון כי "הצער עצמו הוא הוא השמחה" לפי שהצער על החיסרון מלמד אותנו על רצונותיו הפנימיים של האדם וכמיהתו לטוב ו"לאחר גילוי הרצון הטוב יכול האדם לשאוב כוחות מעצמו ולהתחיל לתקן את טעויותיו ולשוב אל עצמו (לזמן הזה, "שמחת התשובה מתוך צערה") ובאמצעות אותו תיקון ותשובה מאהבה - הנפילה הופכת לתקומה גדולה "ואפילו זדונות נהפכים לזכויות".

יש לנו על מי להישען - "הנותן לך כח לעשות חיל":

"לבני אדם יש יכולות וכישרונות ובאמצעותם הם עושים דברים גדולים ונפלאים ואין להתכחש שאותם דברים נעשים בכוחם של בני אדם. ה' אינו אומר לאדם שהמעשה שעשה איננו מכוחו, אלא בא להזכיר לו שהכישורים והכוחות שבהם הוא עושה חיל ומצליח – הם ממנו יתברך!" ("בחיל ובחוסן" 107). סליגמן טבע את המושג "הון פסיכולוגי חיובי" אשר בין מרכיביו חוללות עצמית אשר כוללת את מידת הביטחון וההכרה של האדם ביכולותיו לבצע משימה מסוימת. גם בתיאורית הלמידה החברתית מגדיר בנדורה מסוגלות עצמית כמידת האמונה של האדם ביכולתו לפעול ולהשפיע על אירועים בחייו. אמונה זו, משפיעה על דפוסי החשיבה, תגובותיו הרגשיות ודרכי ההתנהגות של האדם בפועל. "הקב"ה נותן לאדם את הכח לעשות חיל ולהצליח ולא את ההצלחה עצמה". כל הכוחות והכישורים של האדם ניתנו לו מלמעלה, מן הקב"ה, והאדם צריך להאמין בכוחותיו ולפעול להשיג את ההצלחה בעצמו מתוך ידיעה ברורה שה' הוא זה שנתן לו את הכלים להגיע לאן שהגיע.

אדם המחובר לאלוקיו, מבין כי הקב"ה הוא "הנותן לך כח לעשות חיל" והוא "הנותן ליעף כוח", הוא פועל כדי לרומם ולהתרומם בכל תחום ובכל פועליו מחובר הוא לשם שמיים. אדם זה פועל מתוך מניע ערכי, אלוקי, והוא סמוך ובטוח בה' אלוקיו ומתפלל לסיעתא דשמיא שיזכה לראות ברכה בהשתדלותו.

לרומם את המבט – "כי עין בעין":

מושג מרכזי נוסף בתורתו של הרב ופסוק שהיה שגור על לשונו היה "כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון" והשאלה שהתמיד לשאול - וכי יש עין בתוך עין? אלא רצה הרב ללמדנו לכוון את העין האנושית כנגד העין האלוהית הנצחית ואז מתגלה המבט האמיתי, אז רואים בשוב ה' ציון באופן ממשי ביותר. שתי העיניים הן ביטוי לשתי צורות הסתכלות על המציאות: האחת - על המציאות הנוכחית, הגלויה בהווה, והשנייה - התבוננות אל העתיד, העין הצופיה למרחוק. **התבוננות על ההווה מתוך עין הרואה למרחקים, מתוך אמון בטוב שעוד יופיע, היא התבוננות המעניקה כוחות ועוצמה לדבקים בה להתמודד עם הסתר פנים וקושי בהווה.** ההבנה כי "אין רע יורד מלמעלה" וגם מה שנראה כרע הוא חלק מתהליך רחב שמטרתו הופעת טובה מהווה חוסן ומאפשרת לאדם לפעול במציאות גם אם בנקודת הזמן הרגעית המציאות איננה מסתדרת כפי שהיה מעוניין או חושב לנכון. **התבוננות באתגרים בעיניים של נצח מעניקה לסערות בחיי האומה ובחיינו של הפרט פרספקטיבה ופרופורציות מתוך ידיעה כי השמש תשוב לזרוח ואור חדש על ציון יאיר.**

אין יאוש בעולם כלל – "ודברתם אל הסלע":

הרב בשיעוריו היה חוזר שוב ושוב על ההפרדה בין הפנים לחוץ, בין הרצון הפנימי לביטוי החיצוני של המעשים שלעיתים אינם בהלימה מלאה, בין העין האנושית לעין האלוהית. **גם על אנשים שלכאורה נראה כי הם פוגעים בעם ישראל הרבה הרב ללמד זכות מתוך עין טובה ולומר כי בפנימיותם הם וודאי מתכוונים לטובה. ביתו של הרב וליבו היו פתוחים לכולם, לכל אחד ואחד החל מזרמי חסידויות שונות ועד אחרוני בעלי התפקידים השונים בהנהגת המדינה – לכולם הייתה דלתו פתוחה לרווחה! וידוע שסביב שולחנו היה מקום לכולם. לא פעם ידע חדר השיעורים בביתו של הרב סערות ציבוריות ודיונים ארוכים לתוך הלילה מכל גווי הקשת הישראלית. אחד ההיבטים של תפיסה זו היא הקריאה לא להתיימש גם אם נדמה שאדם או מצב שנקלענו אליו הם בבחינת סלע ולא תוכל להזיזו, זוהי עטיפה חיצונית שיכולה להראות גסה וקשה כמו סלע אבל מצד האמת קיים פנים ואסור להתיימש מכל יהודי ובכל מצב. תמיד בצמתים קשים קמו יחידים, מנהיגים שלא התיימשו, יחידים נועזים שהמשיכו להאמין ולא התיימשו מן הדרך גם אם היא ארוכה וקשה. הרב חניך כל אדם לעשות כל שביכולתו לראות את אותה נקודה פנימית ולעורר את הפנים, את האמת הפנימית שכל אדם שייך לה.**

הכרת תודה על כל הטובה:

לאורך השנים כאשר היה נראה שהמציאות מגיעה למבוי סתום או לנסיגה חלילה החל בערכים לאומיים או ביחס לארץ ישראל וכלה בסוגיות ציבוריות היה הרב חוזר ומזכיר להמון מאין באנו, מה הייתה המציאות קודם לתקומת מדינת ישראל וכמה טובה ותודה צריך להכיר לרבש"ע על המצב הנוכחי גם אם נותרה עוד דרך לצעוד בה. הרב סיפר שוב ושוב כי בימיו המציאות הייתה חד סתרתית, אנשים עזבו תורה ומצוות ולא פעם השתמש בביטוי "גם הוא כבר הוריד את הכובע". הרב חזר והדגיש בדבריו כי "חלילה לנו להתיימש נוכח המציאות שלפנינו, למרות הכאב הגדול שהיא יוצרת, מתוך אמונה בתהליך הגאולה ובכך ש"אהבת עולם אהבתנו" אהבה אדירה אהבת נצח".

מחקרים מצאו כי אחד הגורמים הבולטים אשר משפיעים על אושר האדם היא היכולת להכיר תודה על הטוב, על דברים שלכאורה נראים כמובנים מאליהם מתוך הבנה עמוקה שדבר איננו

מובן מאליו וכן, הכרת תודה על קשיים מתוך הבנה שגם חוויות כואבות בחיינו מהוות הזדמנויות לצמיחה ולמידה. הרב בתורתו הדגיש כי אל מול אכזבות וכישלונות חשוב להעריך ולייקר את הטובות הגדולות להן זכינו - הן בהיבט הפרטי והן בהיבט הלאומי. מי שמאמין שכל מה שאירע בדורנו איננו מקרי אלא חלק מתכנית אלוהית איננו מתיאש. גם הפרט בעומדו לפני אתגרים וקשיים חשוב שיכיר תודה על הטובה המרובה שיש לו וודאי, ושיתחזק מהידיעה כי "מתוך כעס - רצון, מתוך רגז - רחמים, מתוך צרה - רווחה.. מתוך נפילה - קימה, מתוך אפילה - אורה" (ילקוט שמעוני) וכי גם בחושך - "ה' אור לי!"

סוף דבר - "לראות בטוב ה' בארץ חיים":

"ראה הקב"ה צדיקים מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור" כשהגיעה השעה הנצרכת לכך הופיע רבינו להאיר את התקופה הגדולה והמסובכת הזו. את שנות תקומתה של מדינת ישראל על אורותיה וצלליה על בעיותיה ותסבכותיה, על מעשיה ומחדליה, על עליותיה וירידותיה. או אז בא תורו של השליח הא-הי המיוחד הזה להאיר את אורותיה. ואלה הלכו והתעצמו, עד כי הטביעו חותמם על דור שלם". (מתוך הספדו של הרב דרוקמן על הרצי"ה) במילים מרטיטות לב אלה הספיד מו"ר הרב דרוקמן את מורו ורבו הרצי"ה, ונראה כאילו נכתבו מילה במילה על הרב עצמו.

הרב היה גדול! גדול בתורה, גדול באהבת ישראל, גדול ביחסו לארץ ישראל ותקומת ישראל בארצו, גדול במידות ודרך ארץ וגדול בחינוך והנהגה. בתורתו, תורת חיים, גידל הרב את כולנו ורומם את מבטנו להביט על המציאות בעיניים של נצח ולהחיות בה את הקודש באמצעות הוספת אור תורה ואמונה.

מבין שלל האורות שהשפיע על דורנו - הטביע מו"ר יסודות גדולים עמוקים וחשובים לאין ערוך של חוסן אישי ולאומי באופן ההתבוננות על המציאות הפרטית והכללית גם יחד ועל אתגרי הדור והשעה. המסרים שהעביר רבנו היו מסרים עמוקים לדורות. "לא תמיד היה בהם "ברק" חיזוני או חידושים נועזים, הרבה מהם חזרו על עצמם שוב ושוב ושוב ולא פעם יכולנו לצפות את המילים הבאות בהם ישתמש הרב". אולם, בשיעוריו בנה בנו הרב קומה אמונית והשקפת עולם - עולם רוחני איתן ועמוק ותחושה ברורה "שכל מה שנחליט, נחשוב ונחנך את תלמידנו עליו - הכל יונק ממה שלמדנו אצלו, למדנו ממנו הכל" (משמיע ישועה, 125).

בנר שמיני של חנוכה תשפ"ג כשהוספת האור מגיעה לשיאה כבה נרו של רבינו. הרב, שהיה עמוד האש לפני המחנה והאיר בחיינו להמונים השאיר משנה סדורה ואורו ממשיך להאיר בנו כאספקלריא המאירה.

שיעוריו של הרב, הנהגותיו ודמות דיוקנו ממשיכים ומאירים את חיי הכלל, וחיי הפרט הקשור בכל נימי נפשו לכלל, וקוראים לכולנו לחיות חיים מאירים לרבים ולקרוא הנני מתוך חיבור לנצח ישראל, לידיעה כי גאולה אחרונה אין לה הפסק ולתפילה כי "לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד". הדרכותיו של הרב כללו חתירה קדימה בכל מצב מתוך חיבור לתורה, לעם, לארץ ולמדינת ישראל - ראשית צמיחת גאולתנו - בידיעה ברורה שיש קץ לימי הרעה וכל עוד הנר דולק אפשר לתקן.

יהי רצון שנזכה כולנו "לראות בטוב ה' בארץ חיים".

לחיות חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמיים, חיים שימלאו משאלות ליבנו לטובה.

רשימת מקורות:

- הרב אבינר, שלמה. (תשע"ג). "ההבדל בין הרב קוק לבין החסידות", שיעורי הרב שלמה אבינר.
- הרב דרוקמן, חיים מאיר. (תשע"ג). "לזמן הזה", פרכים א'-ג'. אורותיהם המיוחדים של המועדים והזמנים לימינו.
- הרב דרוקמן, חיים מאיר. (תשע"ז). "הגלות והגאולה", התורה לדורנו - שמות.
- הרב דרוקמן, חיים מאיר. (תשע"ח). "קמעא קמעא", משינת ישראל כהתקיימות חזון גאולתנו.
- הרב דרוקמן, חיים מאיר. (תשע"ט). "אבות לבנים", שיעורים במסכת אבות. פרק א'.
- הרב דרוקמן, חיים מאיר. (תשפ"ג). "בחיל וברוח", פרקי עיון ומחשבה בענייני מלחמה, צבא וביטחון בדורנו.
- מלמוד-גנני, עירון. (תשפ"ג). משמעות החיים איך נוכל ליצר חיים יותר משמעותיים. בטיפולנט.
- פרנקל, ויקטור. (תש"ו). "האדם מחפש משמעות".
- סליגמן, מרטין. (תש"ע). "ילדות אופטימית"
- רז, שמחה. (תש"ע). "משמיע ישועה", לדמותו של הרב צבי יהודה הכהן קוק.
- הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק. (תשס"ד). "שמונה קבצים" מכתב יד קדשו.